

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ANALİZ SERİSİ

Bilgi Kültür
Merkezi

5/29/2013

No: 7

Türkiye'nin Suriye Politikasını Anlamak¹

Kemal İnat

“Si vis pacem para bellum”, Platon’dan beri birbirine yakın kullanımlarla günümüze kadar ulaşan bu latince ifade, kastettiği “barış

olmadığını, barışın silahlı çatışma olmadan da mümkün olabileceğini savunan pasifist yaklaşımlar ise “si vis pacem para

Özet: Türkiye 2010 sonuna kadar başarılı bir şekilde uyguladığı işbirliği ve barış eksenli dış politikasını şartların zorlaştığı dönemlerde de ısrarla devam ettirmelidir. Bölgede kalıcı barışın sağlanabilmesi için, barışı istemesi ve barışa hazır olmasının yanında barışı kurmak için gerektiğinde risk almayı da göze almalıdır.

istiyorsan, savaşa hazırlan” anlamıyla, savaş ve çatışmanın kaçınılmaz olduğunu, çatışmadan uzak bir barış ortamı hazırlamak isteyenlerin bunu ancak gerektiğinde askeri güç kullanmayı göze alarak yapabileceklerini savunanların sık sık başvurdukları bir söylem olmuştur. Kuvvet kullanmanın kaçınılmaz

pacem” (barış istiyorsan barışa hazırlan) söylemiyle savaş ve askeri güç kullanımını reddetmişlerdir.

Bu yazıda, bu kavramlar ve Türk dış politikasında son dönemde çok konuşulan bazı ilkeler çerçevesinde Türkiye’nin Suriye’ye yönelik politikası analiz edilmiş ve Suriye krizinin ulaştığı son noktada

*Ortadoğu
Enstitüsü, Sakarya*

•••

Yazar Hakkında: Kemal İnat, Prof. Dr. Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesidir. Prof. Dr. İnat’ın araştırma konuları Türkiye’nin Ortadoğu politikaları, İran ve dış politika üzerine yoğunlaşmaktadır.

Bilgi Kültür Merkezi: 2004 yılından itibaren faaliyet gösteren Bilgi Kültür Merkezi Sakarya merkezli bir sivil toplum kuruluşudur. <http://bilgikultur.org/>

Ortadoğu Enstitüsü: Bilgi Kültür Merkezi altında faaliyet gösteren bu birimde Ortadoğu’nun siyasi, kültürel ve ekonomik gelişmelerini merkeze alan çalışmalar yapılmaktadır.

Adres: Çark Caddesi Asım Hamdi Apt. No: 66, Adapazarı, Türkiye, E-mail: bilgi.kultur.org@gmail.com

Tel: 0 264 278 16 26

Ortadoğu'nun siyasal atmosferi incelenerek krizden çıkış yolları ve bu çerçevede Türk dış politikasına düşen roller konusunda söz konusu olabilecek alternatifler değerlendirilmiştir.

"Si vis pacem para pacem" ifadesinde olduğu gibi AK Parti iktidarının ilk döneminde (2002-2010) Türkiye'nin güçlü bir barış söylemiyle Ortadoğu ve diğer komşu/dahil olduğu bölgelere barış getirmeye çalıştığı ve bu konuda oldukça başarılı olduğu genel olarak herkesin kabul ettiği bir husustur. "Komşularla sıfır sorun", "çok boyutlu dış politika" ve "karşılıklı ekonomik bağımlılık" gibi ilkeler çerçevesinde yürütülen dış politika, Türkiye'nin yakın havzasında bir barış iklimi oluşturmayı, oluşacak bu barış ikliminden yararlanmak suretiyle ekonomik ilişkilerin en üst düzeye çıkarılmasını ve bu sayede yaşanacak olan ekonomik kalkınmayla Türkiye'nin ekonomik ve askeri gücünü artırmayı amaçlamaktaydı.

Komşularıyla ilişkilerinde ekonomik işbirliği yerine siyasi ve ideolojik kavgaları öne çıkaran bir Türkiye'nin, kendisi için belirlemiş olduğu

"merkezi güç" hedefine ulaşamayacağı bilincinde bir dış politika izlenmekteydi.

Komşu ülkelerin yönetimlerinin de Türkiye'nin bu işbirliği eksenli politikasına olumlu karşılık vermesi üzerine, zaman içerisinde Türkiye komşularıyla çok iyi ilişkilere sahip bir ülkeye dönüşmüştü. Suriye ve Irak ile yüksek düzeyli stratejik işbirliği konseyleri çerçevesinde ortak kabine toplantıları yapılırken, ABD'den gelen bütün baskılara rağmen doğalgaz alanındaki işbirliğini yoğunlaştırdığımız İran'la dış ticaretimiz kısa süre içerisinde 11-12 kat artış göstermişti. Bu işbirliği tablosu içerisinde, sadece doğulu Müslüman komşularımızla değil Yunanistan gibi batıdaki komşularımızla da köklü sorunlarımızı barış vizyonu çerçevesinde çözme konusunda önemli adımlar atıyor ve hatta Ermenistan ile bile çözülmesi çok zor olarak görülen problemlerin çözümü için protokoller imzalıyorduk. Türkiye "barış istediğini" sadece söylem düzeyinde bırakmıyor, "barışa hazır" olduğunu gösteriyor ve attığı adımlarla barışı kuruyordu. Üstelik sadece kendisinin

komşularıyla barışçı ilişkiler kurmasının Ortadoğu-Kafkasya-Balkanlar bölgesini bir barış havzasına dönüştürmek için yeterli olmayacağı bilinciyle, doğrudan kendisinin taraf olmadığı çok sayıda bölgesel çatışmanın çözümü konusunda arabulucu/kolaylaştırıcı rolü oynuyordu.

Ancak 2010 yılı sonundan itibaren yaşanan bazı gelişmeler Türkiye'nin dış politikada yakaladığı bu ritmi bozarak, Ortadoğu'da barışı kurmanın bu kadar kolay olmadığını, Türkiye'nin barışı istemesinin ve barışa hazır olduğunu gösteren adımlar atmasının bölgenin bir barış havzasına dönüştürülmesi için yeterli olmadığını gösterdi. İran ile NATO çerçevesinde alınan Füze Savunma Sistemi kararı doğrultusunda ülkesine yerleştirdiği Radar Sistemleri yüzünden istemeden bir gerginliğe sürüklenen Türkiye, Suriye yönetimi ile ise Arap Devrimleri çerçevesinde yaşanan gelişmeler doğrultusunda kendi tercihi ile yollarını ayırmıştır. Bütün telkinlerine rağmen Esed yönetiminin, Arap Devrimlerinin bir

yansıması olarak ülkesinde yaşanan olaylara doğru tepki veremeyeceğini gören Ankara için çok fazla tercih imkanı da yoktu. Mısır ve Tunus halklarının başarılı bir şekilde, onlarca yıldır kendilerini ezen diktatörleri devirdiklerini gören Suriye halkının büyük çoğunluğunun özgürlük ve yönetimde pay sahibi olma konusundaki taleplerinin, Esed yönetimi tarafından olumlu cevaplanmadığı takdirde ülkeyi bir iç çatışmaya sürükleyeceği kaçınılmazdı. Bu noktada, Türkiye'nin istese de muhalefetin isyanını engelleme konusunda başarılı olamayacağını altını çizmek gerekir. Yani Türkiye, belirli bir eşığın aşılmasından sonra muhaliflere destek vermeye başlamıştır, ancak muhalifler Türkiye'nin desteği ya da kışkırtmasıyla Esed yönetimine karşı silahlı mücadeleye başlamamıştır. Suriye, İran ve Rusya yönetimlerinin temel iddiası olan, muhaliflerin kendiliğinden değil, yabancı ülkelerin kışkırtması ile Esed yönetimine karşı isyana başladığı yönündeki söylemin de gerçeği yansıtmadığını vurgulamak gerekir. Suriye halkının, 1971 yılından beri

ülkeyi demir yumrukla yöneten Esed ailesinin baskı politikalarına karşı geçmişte de isyan etmek ve bedelini çok ağır şekilde ödemek suretiyle (1982-Hama), özgürlüğünü kazanmak için fırsat oluştuğunda gerekli bedeli ödemeye hazır olduğunu gösterdiğini hatırlamak gerekir. Mısır, Tunus ve Libya örneklerine bakarak özgürlük zamanının geldiğini düşünen Suriye halkının diktatöre isyanını Türkiye dahil hiç kimsenin önlemesi mümkün değildi.

Suriye'nin bu şekilde iç karışıklıklara sürüklendiği bir ortamda Türkiye'nin artık barış ve diyalog söylemleriyle işbirliği eksenli politikasını sürdürmesi zorlaşmıştı. "Barışın, sadece barış istemek ve barışa hazır olmakla" sağlanmasının zorlaştığı, artık "barış için gerekli olduğunda çatışmaya ve kuvvet kullanmaya da hazır olunmasının" zorunlu olduğu bir atmosfer oluşmaya başlamıştı. Suriye'de Esed rejimi ile halkın çoğunluğu arasındaki mücadelenin çatışmaya dönüşmeden, demokratik reformlarla özgürlük alanının genişletilmesi yoluyla sonuçlandırılması konusunda,

Şam yönetimi ile yakın geçmişe kadar kurduğu işbirliği ilişkisini de kullanmak suretiyle çaba sarf eden Ankara, bu çabaların başarıya ulaşmadığını gördüğünde tercih yapmak zorunda kaldı. Esed yönetiminin yanında yer almak veya tarafsız kalmak yerine muhaliflere destek vermeyi tercih etti. Gerek gerekçeleri ve gerekse uygulaması açısından Türkiye içinde ve dışında çeşitli tartışmalara konu olan bu tercihin nedenlerine dair farklı yorumlar yapılabilir.

Uluslararası ilişkilerde hep çıkarlara odaklanıldığı için çok fazla önemsenmeyen bir açıdan, yani hakkaniyet açısından bakıldığında, Türkiye, Suriye'de uzlaşmaya yönelik çabaları başarısız olup çatışma başladığında "haklı" olanın yanında olmayı tercih etmiştir. Olaylar büyüyüp iç savaşa dönüştüğünde, bu türden bütün çatışmaların doğasında olduğu gibi Suriye'de de, savaşın getirdiği kin, nefret ve varlığını sürdürme kaygısı içerisinde çatışan bütün tarafların "kirlenmesi" zaman içerisinde "kim haklıydı?" sorusunun cevabını vermeyi zorlaştırırsa da, Suriye'de yaşanan

mücadelenin taraflarının ilk aşamadaki pozisyonlarını unutmamak gerekir: 40 yılın üzerinde bir süredir aynı ailenin keyfi yönetimi altında yaşamak zorunda kalan ve gasp edilen haklarını elde etme konusunda Arap Baharı'nı bir fırsat olarak gören ezilmiş bir halkın özgürlük mücadelesidir Suriye'de yaşanan. Kim, hangi gerekçeyle olursa olsun Suriye halkının kendi özgürlüğüne kavuşmak için başlattığı bu mücadeleyi başka sebeplere bağlamak isterse, geçmişte olduğu gibi bugün de onbinlerce can vermek suretiyle bedelini ödeyerek özgürlüğünü arayan bu halka saygısızlık etmiş olur. Ortadoğu halklarının kendi iradeleri olmadığı, ancak başka merkezlerden birilerinin işaretiyle sokaklara döküldüğü gibi patolojik bir bakış açısını yansıtmış olur. Çatışmalar ilerledikçe muhalifler tarafından da zaman zaman işlenen savaş suçları ya da yabancı ülkelerin, Esed sonrası Suriye'yi kendi istedikleri biçimde şekillendirmeye yönelik müdahale çabaları, Suriye'de yaşanan çatışmanın özünün, Suriye halkının yıllardır kendisini ezen bir

dikta rejimine karşı özgürlük mücadelesi olduğu gerçeğini örtmemelidir. Birleşmiş Milletler'in, uluslararası çıkar hesaplarını yansıtan organı olan Güvenlik Konseyi'nde Suriye konusunda karar alınamazken, uluslararası vicdanın aynası olarak görülebilecek olan Genel Kurul'da Esed yönetiminin sivillere yönelik katliamlarını kınayan kararların büyük oy çokluğuyla alınması Suriye'de yaşanan çatışmalarda "haklı" tarafın hangisi olduğunu ve Türkiye'nin pozisyonunun doğru olduğunu göstermektedir.

Bu şekilde "haklı" olan tarafın yanında yer alan Türkiye'nin bu tercihi yaparken "çıkar" perspektifini hesaba katmadığını ileri sürmek de yanlış olur. Ankara, Ortadoğu'da Arap Devrimleri'nin yol açtığı büyük çalkantıların yaşandığı bir dönemde, uzun zamandan beri bu bölgede çok etkili bir aktör olan Amerika Birleşik Devletleri ile ortak hareket etmeye de dikkat etmiştir. Bu çerçevede Türkiye ile ABD'nin Suriye politikalarının genel hatlarıyla uyduğundan bahsedilse de arada bazı ince farkların olduğuna da değinmek

gerekir. Her iki ülke de Esed yönetiminin devrilmesine yönelik politikalar izlese de, savaşın uzamasından zarar gören Ankara Esed yönetiminin mümkün olan en kısa sürede devrilmesini isterken, Washington yönetimi, geçmişte 1991 sonrasında Irak'ta yaptığı gibi, Esed yönetiminin ancak ABD ve İsrail'in çıkarları açısından tehdit oluşturmayacak bir alternatif bulduktan sonra devrilmesi düşüncesindedir. Esed yönetiminin devrilmesi ile İran ile Hizbullah arasındaki bağı koparma konusunda emin olmak isteyen Amerikan yönetimi, Esed sonrasında Suriye'nin, Lübnan'dakine benzer şekilde yeni Hizbullahların ortaya çıkmasına müsait bir coğrafyaya dönüşmemesini hedeflemektedir. Bu açıdan bakıldığında, ABD ve İsrail için Suriye'deki iç savaşta kaç kişinin öldüğünün hiçbir önemi yoktur, sadece savaş Suriye'nin Lübnanlaşmasına yol açacak kadar uzamamalıdır ve sonrasında ABD ve İsrail çıkarlarını tehdit edecek bir yönetim oluşmamalıdır.

Türkiye'nin Suriye politikası konusunda bazı kesimler

tarafından dile getirilen bir husus ise, Türkiye'nin Esed yönetimine de muhaliflere de destek vermeyip tarafsız kalmayı tercih etmesi gerektiği yönündedir. Aşağıdaki nedenlerden dolayı Türkiye'nin Suriye konusunda tarafsız kalmasının mümkün olmadığı söylenebilir:

1- Her şeyden önce, yukarıda ifade edildiği gibi "haklı" olanın yanında yer alma sorumluluğu Türkiye'nin tarafsız kalmasının önünde bir engel oluşturmuştur.

2- Ortadoğu'nun üç bölgesel gücünden birisi haline gelen, ekonomik olarak bakıldığında ise içinde bulunduğu coğrafyada en büyük Gayri Safi Yurtiçi Hasıla rakamına sahip olan Türkiye'nin yanbaşındaki, uzun bir sınıra ve köklü tarihsel bağlarla sahip Suriye'deki olaylarla ilgilenmemesi, gerek güvenlik ve gerekse ekonomik açıdan kendisine çok şeyler kaybettirirdi. Savaş sonrası düzende Suriye'ye ilişkin olarak hiç söz söyleme hakkına sahip olamayarak bu ülkede Türkiye'nin çıkarları aleyhine bir yönetimin kurulması riskini üstlenmiş olurdu. Almanya'nın bugüne

kadar askeri güç kullanılması konusunda en fazla çekinceleri olan Yeşiller Partisi'nden Dışişleri Bakanı Joschka Fischer'in 1999 yılında Kosova nedeniyle, BM kararı olmadan NATO'nun Sırbistan'a karşı gerçekleştirdiği saldırıya destek vermesi, nasıl ülkelerin gerekli durumlarda çıkarları için bu tür askeri müdahalelere girişmelerinin zorunlu olduğunu gösteriyorsa, Türkiye'nin de komşusu Suriye'deki olaylara müdahil olması gerekliydi. Bu konuda pasif duran bir Türkiye'nin Ortadoğu'da kendi çıkarlarını tehdit edecek şekilde gelişen başka olaylara da müdahale etme imkanı azalırdı. Yani Türkiye'nin barışı kurmak için gerektiğinde risk alması ve çatışmaya girmeye de hazır olması zorunluydu. ABD, Rusya ve Çin'in yanında, Almanya, Fransa ve İngiltere de sürekli olarak, gerektiğinde bu tür riskleri almak suretiyle küresel çıkarlarını koruyabilmektedirler.

Yanbaşındaki Suriye konusunda bile risk almaktan çekinen bir Türkiye'nin son yıllardaki ekonomik işbirliğinin artırılmasına odaklanan dış politika

açılımlarının Ortadoğu, Afrika, Asya ve diğer bölgelerde karşılaşacağı sorunların çözümünde etkili olabilmesi şansı olmayacaktır. Kendisine 2010 yılında dünyanın 10 büyük ekonomisi arasında yer almak gibi bir hedef belirleyen Türkiye'nin bu türden riskleri almadan bu hedefi gerçekleştirmesine küresel rakiplerinin müsaade etmeyeceğini de iyi bilmek gerekir.

Bu tespitlerin ardından mutlaka altı çizilmesi gereken bir konu şudur. Suriye sorununun çözümü konusunda en ideal yol Türkiye, İran ve Suudi Arabistan gibi bölgesel güçlerin Mısır'ı da mümkün olduğunca dahil etmek suretiyle ortak bir politika üretmeleri olurdu. Suudi Arabistan'ın İran ile çok sorunlu ilişkilere sahip olması ve ABD politikalarına çok yaslanması gerçeği düşünüldüğünde Türkiye ve İran'ın, Mısır'ın da desteğiyle ortak hareket etmesi Suriye çatışmasının en az kayıpla çözümü konusunda en doğru yol olurdu. Çünkü bölge dışı aktörler olan ABD ve Rusya'nın bu tür sorunlara ilişkin politikalarını şekillendirirken sorunun

insani boyutuyla hiç ilgilenmedikleri, kendi çıkarları gerektiriyorsa, çatışmanın her geçen gün daha fazla can kaybına yol açacak şekilde uzamasından rahatsız olmadıkları bilinmektedir. Bölgesel aktörler ise, yaşanan çatışmanın uzamasının ve insani boyutunun giderek daha kötüleşmesinin kendilerini doğrudan olumsuz etkileyeceğinin bilincinde olarak sorunun çözümü konusunda daha fazla çaba sarf etmek taraftarı olurlar.

Ancak Suriye konusunda Türkiye ve İran'ın barışçı çözüm konusunda ortak hareket etmeyi başaramadığı, ikisinin de çatışmanın farklı taraflarını desteklemek suretiyle birbirleriyle karşı karşıya geldikleri görülmektedir. Bu durum çatışmanın daha fazla uzayacağını ve çözümün bölgesel değil küresel girişimler sonucu ortaya çıkacağını göstermektedir ki, bu başta İran ve Türkiye olmak üzere bölge halklarının çoğunun zararına olacaktır. Irak ve Afganistan'daki küresel müdahaleler sonucu yaşanan istikrarsızlıkların tecrübesi bu konuda karamsar

olunması için yeterli gerekçe sunmaktadır. Bu olumsuz tabloda Türkiye'nin rolünün ne olduğu sorusunun cevabı, doğrudan doğruya Türkiye'nin soruna bölgesel çözüm bulunması konusunda yeterli çabayı gösterip göstermediği sorusuyla ilgilidir. Eğer Türkiye, İran ve Mısır nezdinde Suriye sorunu ve bölgede yaşanan diğer çatışmalara çözüm bulma konusunda ortak hareket edilmesine dair yeterli girişimlerde bulunmuşsa ve özellikle İran'dan bu konuda gerekli desteği alamamışsa Ankara'nın Suriye'de yaşanan felaketin bu boyutlara ulaşmasında sorumluluğunun az olduğu söylenebilir. Tahran'ın, bölgede kendisi için en büyük tehdit olarak gördüğü İsrail'e karşı elindeki en önemli silahlardan birisi olan Hizbullah ile bağlantısını kaybetme endişesiyle, olayların başından beri Esed yönetimine destek vermesi Türkiye-İran-Mısır eksenli bölgesel çözümün önündeki en önemli engel olmuştur. Bu durum gerek Türkiye'yi gerekse İran'ı Suriye konusundaki kendi pozisyonlarını tahkim etmek için küresel müttefiklerinin desteğini aramaya itmiştir. Bu

şekilde Ankara ve Tahran kendi inisiyatifleriyle bölgesel sorunlara çözüm bulma konusunda yeterli kapasitelerinin olmadığını gösterirken, tüm dünya Suriye sorununun bundan sonraki aşamalarının nasıl şekilleneceğini görmek için Washington ve Moskova'ya bakmaya başlamıştır.

Bölgesel çözüm konusunda İran gibi bölge ülkelerinin desteğini göremediği için Suriye sorununun çözümü konusunda giderek daha fazla ABD ve diğer Batılı ülkelerin işbirliğini arayan Türkiye'nin bundan sonraki aşamalarda şunlara dikkat etmesi gerekmektedir:

1- Sorunun bir Şii-Sünni çatışmasına dönüşmesini engellemek için, bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da elinden gelen bütün gayreti göstermelidir. Bunun hem iç hem de dış boyutu vardır. İçeride Alevi ve Suriye sınırına yakın bölgelerde yaşayan Nusayri vatandaşlarımızın kendilerini dışlanmış hissedecekleri bir ortamın oluşması engellenmelidir. Dışarıda ise, İran ile 3 yıl önceye kadar, ABD'ye rağmen çok iyi

ilişkilerimiz olduğu unutulmamalı, bugün yaşanan sorunların da geçici olduğunun bilincinde hareket ederek, Suriye’de alınan karşıt pozisyonların Türkiye-İran ilişkilerinde onarılması güç yaralar açmasına müsaade edilmemelidir.

2- Hatay’da patlayan bombalar ve mülteciler ile bölge halkı arasında yaşanan gerginlikler düşünüldüğünde, olayların bir Türk-Arap çatışmasına dönüşme potansiyeli taşıdığı da dikkate alınmalı ve buna karşı gerekli tedbirler alınmalıdır.

3- Irak ve Afganistan gibi örnekler sürekli hatırlanarak, Suriye sorununa çözüm konusunda ABD’ye nereye kadar güvenebileceğimiz çok iyi hesaplanmalı, Washington ile amaçlarımızın birebir örtüşmediği unutulmamalıdır.

4- Kurulduğu günden itibaren bölgede sürekli olarak saldırgan politikalar izleyen, uluslararası hukuku sürekli olarak ihlal eden ve komşu ülkelere karşı yıkıcı istihbarat faaliyetlerinde bulunan İsrail’in Suriye konusundaki politikalarını iyi takip etmeli, Türkiye’nin çıkarları aleyhine

sonuçlar doğurabilecek muhtemel girişimlerine karşı tedbir alınmalıdır.

Son olarak, Türkiye’nin günümüzde Ortadoğu’da yaşanan sorunların dönemsel olduğunun farkında olması gerektiğinin altını çizmekte fayda var. Türkiye 2010 sonuna kadar başarılı bir şekilde uyguladığı işbirliği ve barış eksenli dış politikasını şartların zorlaştığı dönemlerde de ısrarla devam ettirmelidir. Bölgede kalıcı barışın sağlanabilmesi için, barışı istemesi ve barışa hazır olmasının yanında barışı kurmak için gerektiğinde risk almayı da göze almalıdır. Unutulmamalıdır ki, Ortadoğu’ya barış bölge dışı güçlerin arzu ve çabalarıyla değil, bölge ülkelerinin gerekten barışa hazır olmaları ve onun için çalışmalarıyla gelecektir.

Notlar

-
- (1) Bu yazı 18 Mayıs 2013 tarihinde **Star** gazetesinin **Açık Görüş** ekinde “Türkiye’nin Suriye rotası” adıyla yayınlanmıştır.